

Mr. O.W.A. baron van Verschuier

De betekenis van de grondslag van het CDA in deze tijd

Hoge bomen vangen veel wind. Het CDA is zo'n hoge boom geworden. Naar het CDA zal kritischer dan ooit gekeken worden. Thans is het plicht een herkenbaar identiteit te handhaven. Zeker bij de neiging iets opportunistischer te werk te gaan, omdat het zo goed gaat.

Bij de totstandkoming van het CDA ging het uiteraard over zaken van organisatorische en van politieke aard. Datgene echter, dat alle andere punten overschaduwde en dus het belangrijkste was, was de relatie die tussen geloof en politiek in de nieuwe christen-democratische partij zou moeten worden gelegd.

Daarin onderscheidt het CDA zich van alle andere politieke partijen. Al zou organisatorisch en programmatisch volledig overeenstemming zijn bereikt, maar men zou het niet eens zijn geworden over de vraag rond geloof en politiek dan zou het CDA niet tot stand zijn gekomen. Dat gegeven legde een belangrijke claim op de commissie die – nadat over vrijwel alle andere zaken overeenstemming was bereikt – voor het CDA die relatie zou gaan 'vastleggen'. Het is misschien goed, nu tien jaar later, nog eens aan te geven waar het om ging.

Het ging bij de relatie tussen geloof en politiek niet alleen en in de eerste plaats over

vragen als de relatie tussen kerkelijk gezag (welke kerk?) en politiek en de eigen verantwoordelijkheid van de politieke partij. Het ging ook niet meer over de betekenis van de C voor het CDA. In het Program van Uitgangspunten – een houvast voor het politieke profiel van het CDA betreffende de relatie naar de grondslag – kwamen begrippen als rentmeesterschap, gerechtigheid, naastenliefde en macht is dienen, voldoende uit de verf. Het politieke profiel zou – zonder van de Bijbel een receptenboek te maken – ook andere herkenningpunten hebben in de richting van de grondslag. Ter discussie stond of aan een individueel lid van het CDA of aan iemand die lid van het CDA wil worden, gevraagd kan worden 'Wat is voor jou de betekenis van de C in het CDA?' Deze zeer persoonlijke vraag ligt zeer dicht tegen de vraag aan: 'Heb je notie van het Evangelie en . . . hoe staat het met je geloof?'. Dit brengt ons bij het probleem hoe breed de kring van leden van het CDA kan zijn en waar zij aan herkenbaar zijn. Wordt het CDA een partij met een duidelijke individuele drempel of een partij, waar christelijke noties en waarden nevensgeschikt worden aan andere al dan niet moreel of religieus gebonden, noties en waarden.

Mr. O.W.A. baron van Verschuier is voorzitter van de Raad van Beheer van Rabobank Nederland.

Uiteraard waren de standpunten die toen door de leden van de commissie en anderen werden ingenomen en de antwoorden die op deze vragen werden gegeven in belangrijke mate bepaald door met name de kerkelijke achtergronden van de voor het CDA samenstellende leden. In de discussie rond dit vraagstuk komt de eigen aard van de Rooms-Katholieke, de Gereformeerde, de Nederlands Hervormde en de andere kerkelijke achtergronden naar voren. Dat brengt ook met zich mede dat een dergelijke discussie in het teken van de geschiedenis en het ontstaan van die partijen staat. Wat is het wezenskenmerk van de KVP en wat is het verschil tussen ARP en CHU, waarom trokken zij tot nu toe gescheiden op. Een kwestie dus die met het oog op een nieuwe politieke formatie vragen rond 'eigen' geloof en 'eigen' kerk en de waarde die men daaraan hecht oproept. Het is waarschijnlijk de grootste verdienste van het rapport Grondslag en Politiek Handelen, dat – op principiële gronden – de voor velen toch zeer beladen en bedreigende vraag 'kan een niet-christen lid van het CDA zijn?' wordt afgewezen.

Immers, zo zegt het rapport, dan zou het CDA direct afhankelijk zijn van meer of minder christelijk zijn van de leden en zich de bevoegdheid moeten toeëigenen als politieke partij de leden ten aanzien van hun geloof de maat te nemen.

Als het CDA deze benadering zeer nadrukkelijk afwijst, dan wil dat niet zeggen dat het CDA geen boodschap aan het Evangelie heeft. De leden van het CDA, en met name zij die de politiek hebben te 'maken' (het kader), kunnen niet onverschillig staan ten opzichte van het gekozen uitgangspunt en in het Programma van Uitgangspunten statutair vastgelegde. Daarvoor introduceert het rapport de politieke overtuiging waarvan het hart wordt gevormd door de inspiratie van en de toetsing aan de grondslag van het CDA. En die grondslag is vastgelegd in artikel 2 en 3 van de Statuten.

Doorwerking

Dat kwamen wij in 1978 overeen. Met deze overeenkomst gingen de laatste lichten voor de totstandkoming van het CDA op groen: het CDA werd een feit, het politieke bedrijf kon beginnen, het rapport had op dat moment zijn werk gedaan.

De laatste en belangrijkste overeenkomst was gesloten, maar het rapport wilde/moest meer zijn dan een eenvoudige overeenkomst: het moest ook het kader aangeven, waarin in een voortdurende beweging het politieke handelen van elke dag werd getoetst aan de politieke overtuiging. In plaats van een directe toetsing aan het Evangelie kwam de indirecte, namelijk aan de politieke overtuiging zoals vastgelegd in het Program van Uitgangspunten. Het Evangelie maakt het hart van de politieke overtuiging uit. Daarom is nu de vraag op zijn plaats of van die toetsing iets terecht is gekomen.

Is de inspiratie van en toetsing aan de grondslag van het CDA theorie gebleken of ook in praktijk van de politiek gebracht? Is het CDA mede door dit rapport en de politieke overtuiging – die bij de oprichting zo belangrijk werd gevonden – werkelijk een herkenbare politieke stroming geworden? Is de politieke overtuiging een middel gebleken om het CDA te behoeven voor het te 'wereld'gelijkvormig worden? Is het CDA een partij geworden die meer oog heeft voor de goedkope successen met de daaraan verbonden electorale winst, dan voor het innemen van en vasthouden aan principiële stellingnames, zonder zich daarbij zorgen te maken of 'de' kiezers daar wel notie en boodschap aan hebben? En zal in bijvoorbeeld 2000, als de eenwording van Europa voortgeschreden is, *überhaupt* nog een sterveling zich druk maken over de grondslag van het CDA en zich gewetensvol de vraag voorleggen of voor hem of haar nog geldt wat in 1978 bij de totstandkoming van het CDA kennelijk zo'n grote rol speelde?

De uitdagingen van nu rond de doorwerking van de lijnen van grondslag en politiek hebben een beetje hetzelfde gevaar in zich als de vraag of een niet-christen lid van het CDA kan worden. Namelijk men komt er gauw toe in concrete politieke uitspraken en politieke stellingnames het gemis van het christen-zijn van degenen die ze uitspreken, te vermoeden of zelfs aan te nemen. Als wij dat in overtuiging in 1978 afwezen voor de individuele persoon, moeten wij dat ook in 1989 afwijzen voor het CDA en de personen die voor het CDA optreden. Wij kunnen en moeten ook geen maatlat willen leggen bij de C van het CDA van nu. Hetgeen in het rapport werd vastgelegd: 'het CDA mag niet direct afhankelijk zijn van het meer of minder christelijk zijn van de leden', geldt ook nu nog en onverkort.

Principes die ons altijd goed uitkomen zijn handig verklede eigenbelangen.

CDV 1985 nr. 6

Dat betekent echter niet, dat de vragen over de doorwerking van de grondslag voor het politieke handelen en de betekenis van de politieke overtuiging bij het CDA niet gesteld mogen worden. En daar is te meer reden voor nu de secretaris van de toenmalige commissie, de heer Oostlander, het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA inruilt voor Europa! Oostlander was immers in belangrijke mate behalve de schrijver van het rapport ook degenen die de politieke overtuiging als begrip herontdekte en herformuleerde en

het uitgangspunt in de kern daarvan stelde. Hij heeft dit ook tijdens het werk in het Instituut niet verloochend en zal dat zeker ook niet doen bij de politieke vraagstukken van het Europese Parlement.

Kenmerkend verschil

Bij het evalueren van hetgeen ons in 1978 bezig hield naar de concrete situatie van nu is het goed ons te realiseren, dat er voor het CDA één kenmerkend verschil ligt.

Het CDA van 1978 was het CDA dat zichzelf moest gaan bewijzen en zijn weg moest gaan zoeken. De vernedering van het tegen elkaar uitspelen van de drie christelijke partijen, culminerende in het gescheiden optrekken bij het kabinet-Den Uyl, lag nog vers in het geheugen en had diepe wonden achtergelaten. Was daarmee het bewijs geleverd, dat een partij gebaseerd op één christelijk uitgangspunt geen enkele waarborg gaf voor een eensluidende politiek? Leven binnen het CDA liberalen en socialisten samen onder één christelijke dekmantel? Was het CDA per definitie onduidelijk en een partij die géén bijdrage zou kunnen leveren aan de politieke stabiliteit van ons land? Het CDA moest zich in die tijd meer verdedigen dan dat het kon aanvallen. Het CDA had deuken opgelopen en was intern nog sterk verdeeld. Dit alles had tenslotte een niet gering minderwaardigheidscomplex opgeroepen.

Zowel voor de partij, als voor het individuele lid liggen nu, tien jaar later, de kaarten er gelukkig wat anders bij. Het gaat het CDA electoraal voor de wind, er is volop activiteit maar de basis daarvoor is stabiliteit.

Het CDA wordt géén onduidelijkheid meer verweten, het minderwaardigheidscomplex heeft plaatsgemaakt voor het niet onbehaaglijke gevoel dat alle politieke lijnen blijken te beginnen en uit te komen bij het CDA. Hoe kwam dit tot stand, waar ligt de oorzaak? Is dit de verdienste van

degenen die in het CDA de leiding hadden en hebben? Is dit een met name persoonsgebonden succes of heeft dit ook iets te maken met de C van het CDA en de keuze van benadering van de politiek op basis van de politieke overtuiging? Kortom: waar dankt het CDA zijn succes aan? Het antwoord is niet eenduidig te geven. Electorale successen zijn, althans in deze tijd van gemakkelijke communicatie, grotendeels een gevolg van aan de persoon gebonden stemmen. Velen stemmen op Lubbers en niet op het CDA, om nog maar te zwijgen over die C. Maar het succes van de lijsttrekker staat niet los van de organisatie van de partij en de mate waarin er een rechtstreekse en vloeiende lijn ligt tussen het kader van de partij en datgene wat politiek wordt ondernomen.

Het zou goed zijn als kerkleidingen beseften hoe pijnlijk een christen-politicus ervaart dat hij nooit tevreden achterover kan leunen.

CDV 1985 nr. 10

De huidige problemen bij de VVD zijn hiervan een duidelijk voorbeeld. Als Lubbers voor het CDA ook veel 'niet-christelijke' stemmen weet te trekken dan zegt dat niets over het karakter van de partij en de mate waarin de grondslag in de partij doorwerkt. Als het partijkader zich 'nihilistisch' zou opstellen en zich al dan niet om electorale redenen van de C zou willen ontdoen, en dat zou uitdragen, is dat voor het karakter van het CDA van belang. Als degenen die het in het CDA voor het zeggen hebben en de koers bepalen deze koers gaan wijzigen en de politieke over-

tuiging als niet meer ter zake doende ter zijde leggen (inclusief het hart ervan), is er wat aan de hand. Daarmede is de doorwerking van de grondslag een opdracht voor het partijkader (inclusief de kamerfractie en de CDA-bewindsleden). Wat willen zij met de christelijke grondslag aan. Staan zij er nog achter, zien zij nog even helder als ten tijde van de commissie, dat het CDA een duidelijk toetsingspunt moet hebben?

Het is reëel bij de evaluatie van de doorwerking van het uitgangspunt naar de praktische politiek naast naar de aard van het partijkader, ook te kijken naar de aard van de politieke vraagstukken van deze tijd. Daarnaast speelt de politieke en maatschappelijke omgeving waarin het politieke bedrijf zich nu afspeelt een belangrijke rol bij de vraag wat van het uitgangspunt nog herkenbaar is.

CDA-kader

We spraken met elkaar af dat we elkaar niet als persoon de christelijke maat zouden nemen. Maar dat betekent niet dat de vraag nu niet gerechtvaardigd is, wat met name het CDA-kader met de politieke overtuiging heeft gedaan. Is het in staat gebleken die in relatie met het christelijke uitgangspunt geloofwaardig te maken? Is het CDA daaraan herkenbaar door het optreden van het CDA-kader en herkent de achterban zich in dat CDA.

Het antwoord is zeker niet eenduidig te geven en zal zeker per persoon en situatie wisselen. Dat het CDA zich bewust is dat CDA-herkenbaarheid niet vanzelfsprekend voor de toekomst gewaarborgd blijft, bewijst de aandacht die het besteedt aan de kadervorming. Daarnaast heeft het Wetenschappelijk Instituut door de studie en publikatie van rapporten een vooruitdenkende rol gespeeld.

Politiek, ook CDA-politiek, is mensenwerk. CDA-politici zullen in tijden dat het met het CDA èn electoraal èn organisatorisch èn partij-politiek goed gaat, geneigd zijn iets opportunistischer te werk te gaan,

dan in periodes dat alle zeilen moeten worden bijgezet. De herkenbare identiteit en de discussie daarover waren tien jaar geleden een noodzaak. Thans is het een plicht, waarvoor we regelmatig aandacht moeten blijven vragen. Ook nu is een duidelijke politieke overtuiging, ingeplant in het CDA-kader, van CDA-levensbelang.

Uitdagingen van deze tijd

Voor elke politieke partij geldt een zekere mate van afhankelijkheid van de relatie tussen het door de partij gekozen basisprincipe en de relevante politieke vraagstukken. Zo is het voor een partij als de Partij van de Arbeid gemakkelijker zich te profileren in een tijd waarin de arbeid het erg moeilijk heeft, dan in een tijd waarin het iedereen betrekkelijk goed gaat. Voor het CDA geldt deze regel ook wel, maar zeker in mindere mate. Het mens- en maatschappij-beeld van het CDA is meer universeel en minder tijdgebonden.

Dat betekent niet dat sleutelbegrippen van het CDA, rentmeesterschap en gerechtigheid, geen heel duidelijke aanknopingspunten geven naar de actuele politiek. Het rentmeesterschap brengt ons heel concreet bij de milieuproblematiek. Misschien kan het CDA verweten worden dat het zich te laat heeft geschaard bij degenen die dit probleem al veel eerder als zeer ernstig beschouwden. Het gerechtigheidsprincipe brengt ons ook bij de inrichting van de samenleving. In een maatschappij met steeds meer en beter opgeleide personen kan niet anders dan de verantwoordelijkheid aan de basis versterkt worden. Het CDA zal daarbij ook nauwlettend moeten toezien op het handhaven van de eigen identiteit van instellingen op het gebied van volksgezondheid en maatschappelijk werk, onderwijs en cultuur. Het zijn juist die instellingen, waar aan het CDA verwante personen een belangrijke rol spelen, die trachten in deze tijd hun eigen identiteit in relatie met hun werk en opdracht nieuwe inhoud te ge-

ven.

Door de golven van geestelijke nivellering die over ons heen zijn gegaan, heeft ook het CDA vaak ten onrechte mensen in de kou laten staan. Het CDA moet, gelet op de rijke en lange traditie van veel christelijke instellingen, hieraan in de komende jaren meer aandacht besteden.

De politieke omgeving

Hoge bomen vangen veel wind. Het CDA is zo'n hoge boom geworden en velen zullen het CDA eerder zure regen dan vruchtbare akkers toewensen! Velen voelen zich – in het kader van coalitievorming – tot het CDA veroordeeld. Dat houdt in dat kritischer dan ooit naar het CDA collectief en individueel zal worden gekeken. Is het CDA zich hiervan voldoende bewust? Toen het CDA nog in de kinderschoenen stond en niet iedereen geloof hechtte aan de mogelijkheid dat deze schoenen nog eens groter zouden worden, was dat gevaar niet aanwezig. Daarom is het gevaar van opportunisme en pragmatisch bezig zijn nu zoveel groter. Is de bereidheid, de mentaliteit, bij het CDA aanwezig zich hier tegen te wapenen? En beseft men voldoende dat de politieke overtuiging met in het hart daarvan het Evangelie ... het enige doeltreffende antwoord is?

Kort geleden stond er een interview in één van de dagbladen met iemand die moslim was en die voor het CDA een rol zou gaan spelen in de politiek. Hoe kunt u – zo luidde één van de vragen – een partij, die op het christendom is geënt, gaan vertegenwoordigen? Het antwoord op die vraag lag in het verlengde van de discussie en de conclusies die we tien jaar geleden met elkaar voerden: 'Ja, ik kan en ik wil dat, omdat ik mij in dit CDA herken.' Als die herkenbaarheid terug te leiden is tot de politieke overtuiging, dan is het resultaat van het werk van de commissie, waar Oostlander secretaris van was, niet tevergeefs geweest! Het CDA is springlevend, omdat het een hart heeft!